

Академик МИЈАТ ШУКОВИЋ

ТЕМА ПОДРАЗУМИЈЕВА
АНАЛИТИЧКО-СТУДИЈСКИ И
ФИЛОЗОФСКО-СИСТЕМСКИ ПРИСТУП^{*)}

Цијењени и поштовани учесници научног скупа,
Са великим задовољством, више са осјећајем одговорности него
почасти, а по дужности председника Организационог одбора овог научног
скупа, отварам научни скуп о теми:

ДЕМОКРАТИЧНОСТ ПОРЕТКА У
САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ ЈУГОСЛАВИЈИ - ПРОБЛЕМИ,
МОГУЋНОСТИ И ПРАВЦИ УНАПРЕЂИВАЊА

У име организатора поздрављам учеснике скупа и госте.

Захваљујем ауторима прилога написаних за овај скуп што су се одазвали позиву да учествују у расправи на скупу и да тиме допринесу дијалошком расвјетљавању проблематике коју обухвата тема скупа. Дијалошкој расправи која је у науци сврховита и која је дјелотворни пут ка научној истини.

Научну расправу о теми овог скупа наметнуо је сам живот. Предмет је интересовања свих научника, културних и других посленика, аналитичара и синтетичара, и институција у земљи.

Организовање овог научног скупа и расправе о овој теми, иницирано је и договорено на научном скупу о теми ФЕДЕРАЦИЈА СА ДВИЈЕ ФЕДЕРАЛНЕ ЈЕДИНИЦЕ, одржаном 29. и 30. септембра 1994. на овом истом мјесту. Скупа на коме је доминирало знање да је *федеративни* државно-правни облик заједничке државе Србије и Црне Горе, са демократским својствима, историјски условљен и оправдан, а да је гаранција просперитета услов њеног опстајања и демократичност поретка у њој.

Тематски су, дакле, ова два научна скупа директно повезана. Комплементарна су. Овај је, у тематском погледу, својеврсни наставак првог.

^{*)} Ријеч приликом отварања научног скупа, 6. октобра 1995. год.

Циљ овог научног скупа је да научници, учесници скупа, са научним приступом, са научном строгошћу и одговорношћу, размотре стање демократичности садашњег државноправног поретка Савезне Републике Југославије и федералних јединица које је чине, да сагледају проблеме који постоје у том стању, могућности, правце и конкретне путеве увећавања демократичности.

Наравно, са мотивом и усмјерењем, као што то увијек чине прави научници, да допринесу просперитету домовине, а не да себи крче пут за властовање и господарење, било које врсте.

У 14 прилога написаних за овај скуп, обрађено је више сегмената материје коју обухвата тема скупа. Обрађени су: начелни историјско-компаративни погледи на карактер државноправног поретка у садашњој Југославији; демократска својства федерације; однос између федеративних принципа и циљева; нормативно стање на подручју слобода и права грађана и њихове заштите; уставно одређење држава као држава грађана и претпоставке да оне то стварно и буду; ограничење и контрола политичке власти; локална самоуправа; индустријска демократија; карактеристике привредног система као основе и детерминанти (не) демократичности државног поретка; слобода информисања у процесима демократије, стање на подручју одабирања и селекције кадрова, и више других сегмената државноправног поретка.

Више сегмената државноправног поретка наше државе обрађено је у прилозима написаним за претходни научни скуп, са којим је овај комплексан и чији је ово својеврсни тематски продужетак, а што такође чини основу за расправу на овом скупу. У њима су потпуније обрађени тематика федерализма, проблематика и значај равноправности федералних јединица као чинилаца демократизације поретка вишенационалне државе, и тематика конституционализма.

Писаним прилозима, дакле, створена је солидна основа да се на скупу отвори и води сврховит дијалог о тематици скупа.

Нијесу остварена обећања неколико научника који су обећали да ће за овај скуп написати прилоге о искуствима и поукама демократизације у Швајцарској, о остваривању и промашајима демократских компоненти парламентаризма у поретку садашње Југославије, о потиснутости и посљедицама цивилног друштва, о институцијама типа Омбудсмана и њиховој незамјелјивости у заштити права и слобода, о судској компоненти поретка, о актуелној тематици држављанства, што је, у нашим условима, питање људских права првог реда.

Учесници овог скупа чине врло компетентну заједницу мислилаца који већ деценијама научно изучавају и промишљају тематику цјелине државноправног поретка, а питања о којима нијесу написани прилози обухвата тематика скупа. Постоје, дакле, претпоставке да и та питања буду предмет расправе на овом скупу. То се и очекује.

Аутори су у написаним прилозима изложили резултате својих истраживачких и аналитичких сагледавања. Извели су становишта синтезом општег и посебног.

Прије мјесец дана сваки учесник скупа добио је 11 писаних прилога. Три накнадно предата, такође је сваки учесник скупа добио у писаном облику. У тим условима нема потребе, сувишно је, да се на скупу понавља садржина написаног у прилозима. Зато је, сагласно томе и природи скупова научника, Организациони одбор одлучио да се на скупу води само расправа, да учесници скупа, у расправи на скупу, продубљују, изоштравају, развијају и докомплетирају садржину написаног у својим прилозима.

Циљ скупа и улога научника успјешније ће се остварити, међутим, ако учесници скупа своја излагања на скупу усредсреде на кључна питања демократизације државноправног поретка у нашој слојеној држави, на различита становишта о тим питањима исказана у писаним прилозима, са циљем да се разјасне и сазнајно провјере и поједине констатације и поједина становишта о тим кључним питањима, како би се путем дијалога учинили дубљи сазнајни захвати и остварио дужи сазнајни корак. Да се дође и до новина у научним сазнањима. Чињеничких и вриједносних.

Такво усмјерење тока скупа, осим што је рационално и научно сврховито, примјерено је суштини демократије. Јер, на овај начин свакоме се даје шанса да исказе своја сазнања, да своја сазнања сучељава са сазнањима других и да из заједничког резултата усваја оно што најбоље издржи аргументацију.

Учесници скупа су позивним писмом за учешће на скупу, упућеним још прије мјесец дана, обавијештени о оваквом усмјерењу тока скупа. Учесници скупа који су до сада комуницирали са организаторима изричито су прихватили да тако скуп тече и оцијенили то примјерено.

Организациони одбор сматра да је то, у датим условима, најсврхисходнији начин тока скупа.

Обавезу да се приликом отварања научног скупа проговори и о проблематици теме скупа, извршавам казивањем два склопа мисли. Оба су инспирисана друштвеном ситуацијом у којој се овај скуп одржава.

Прво. Југославија која је постојала у протеклих седам деценија била је версајска и брионска, краљевска и самоуправљачка, капиталистичка и социјалистичка, унитарна и федеративна. Није била, међутим, никада у пунијој мјери демократска. У томе што није била, налази се један од узрока њене неспособности да угаси изворишта њене нестабилности, да отклони и спријечи ударе усмјерене на њено разбијање, да спријечи свој нестанак. И један од узрока њене неспособности да убрзаније цивилизацијски напредује.

То казује да наша садашња двочлана федеративна Југославија своју стабилност, свој просперитет, ритам свог цивилизацијског успона, успјешније ће осигурати уколико буде демократскији њен државноправни поредак. А демократскији трајније може бити само уколико се постигне већи степен промјена, на цивилизацијским основама, и у утроби друштва и у политичким институцијама, у политичком систему. Позитивне промјене на та оба подручја, међузависне су. У корелацији су.

То налаже да се у разматрањима о демократизацији поретка има у виду чињеница да су у нашем друштву сада на дјелу: драстична социјална диференцијација, коју карактерише богаћење малобројне елите и сиро-

маштво већег дијела становништва; низак општи ниво стандарда; обимна незапосленост; велики пад регуларног пословања у привреди и јавним службама и распрострањена криминализација пословања; претварање бројних средстава информисања у чиниоца политичке једносмјерне пропаганде; системска недовршеност; обеснажен доскорашњи а неизграђен нови систем вриједности. И да све то, својом укупношћу, више повољности даје за настајање и одржавање ауторитарних режима, формирање олигархијских облика владања, уостављање велике политичке зависности масе становништва и бројних ситних предузетника од врхова власти и моћи. И за њихово слијеђење опредјељења тих врхова. То јест за успостављање система коме је примјерено необично име - *ауторитарна демократија*. А мање повољности пружа за дубљу, ширу, трајнију демократизацију државноправог поретка и цјелокупног социјалног живота.

Има потребе, има научних разлога, дакле, да се у овој расправи дијалектички повезују и комплексно сагледавају проблематика и тематика стања у утроби друштва и стања у сфери политичких институција, политичких процеса и политичког система. Јер, без отварања ширег и дубљег процеса отклањања именованих компоненти у базичном дијелу друштвеног ткива, другачијим усмјерењем политичких институција и на други начин, мале су шансе за квалитетније и трајније успоне демократизације у политичкој сфери.

Научни разлози и принцип подразумевају и захтијевају да се то чини са аналитичко-студијским и филозофско-системским приступом. Тај приступ највише и одговара теми скупа.

Наравно, дјелотворна су само резоновања и закључивања заснована на објективном сагледавању стања, провјеравању чињеница и разлога и критичком одмјеравању њиховог значаја. Дјелотворна не могу бити резоновања и закључивања заснована на било којем и било каквом вјеровању. Јер, вјеровање, као и свака вјера, не допушта провјеравање. Још мање, мијењање. Чак ни у нијансама.

Резоновања и закључивања заснована на вјеровањима, па и оним која су заблудна и племенита, усмјеравају на реторичка, омамљива али неутемељена казивања, са већим или мањим коњунктурним надгорњавањима. Намећу смјер да се разговор о чињеницама замјењује супротстављањем, до искључивости, вриједносних судова. Зато су она научно недјелотворна и непримјерена научним расправама. Како оним које се воде у писаном облику, тако и усменим.

Друго. На помолу је крај оружаног рата, послије четворогодишњег разарачког и неразумног трајања, на југопросторима. У овом моменту није извјесно да ли ће крај рата бити за мјесец, два или касније. Извјесно је, међутим, да мир долази.

Када год дошао, мир ће донијети доста позитивног и на подручју услова и претпоставки успона демократизације поретка и цјелокупног социјалног живота.

Сам по себи, међутим, неће отклонити у ратном времену створена људска неповјерења; неће обновити одговарајуће поштовање, у ратним условима драстично кршених, правила цивилизацијске коегзистенције на-

ционалних различитости, нити одстранити ратом створене националне одбојности, нетрпељивости, заоштрениости и мржње. А то све постоји у духовности нашој и нашег окружења.

Постојање свега тога из живота је знано. То је примјеном научне методологије утврђено и презентирано у књизи "Друштвени карактер и друштвене промјене у свјетлу националних сукоба", недавно објављеној у издању Института за филозофију и друштвену теорију.

Неће, дакле, сам по себи, мир отклонити разарачким и неразумним ратом створене провалије у људским односима и духовности. А без њиховог отклањања, нема повољнијих услова за успон демократизације. Ни за цивилизацијски начин живљења на југопросторима у мирно доба које долази.

Стварање таквих услова претпоставља и подразумијева да се на друштвеном нивоу остваре еволуција и преокрет у духовности. Преокрет који ће одбацити и надрасти створено у вријеме ружног и тужног рата, и утемељити нову духовност. У окружењу и у свакој нашој људској средини. Духовност чија би суштина била обнављање националног и индивидуалног људског повјерења, толеранције, постизање поштовања цивилизацијских правила коегзистенције националних различитости, слоге, пријатељства. Духовност која је примјерена природи национално хетерогеног југословенског друштва.

Не учини ли се то, садашње стање духовности закономјерно ће водити задржавању постојећих антагонизама и њиховом развоју у све замршене и неразмрсиве чворове. И апсурдима, људским и политичким. У познатим и новим облицима. А то је препрека демократизацији, слично ономе што се већ неколико деценија збива на Блиском истоку. Угрожаваће миран живот. Водиће и обнови тенденције активирања снаге организованог популизма, слично ономе што се збивало прије неколико година, а што није унаприједило него зауставило мирне токове живота и уназадило процесе демократизације. У укупности, то би била велика препрека демократизацији и стварању државноправног поретка способног да одговори на цивилизацијске изазове.

Мирно доба које долази, дакле, науци и научницима доноси нову обавезу. Обавезу да својим знањима и својом дјелатношћу увећавају способност друштва, људи, институција, да разумију нову историјску ситуацију; да допринесе припремању и прилагођавању друштвеног амбијента изазовима и животним захтјевима времена и утирању путева животу и коегзистенцији различитости у новим условима. Другачије речено, обавезује их не само да допринесе развијању политичких институција и принципа на линији садржине духовности која постоји, што је најчешћа ситуација у којој наука и научници испуњавају своју улогу, него и да осмишљено и одлучно раде и на стварању нове духовности, више цивилизацијске, више људске. Да раде на уношењу, прецизније на повратку, у темеље зграде наше духовности оних етичких, људских и демократских вриједности које су из тих темеља истиснуте националним мржњама произведеним у рату који се сада докрајчује.

То је пут који је неизоставан да би се дошло до тога да мир који долази у календарску јесен - не дође и у јесен наше духовности.

Овај научни скуп одржава се на самом улазу у миродоба. Стицај околности то је определијелио.

То налаже да се на овом скупу демократизација разматра и у функцији економско-стратегијских, културно-стратегијских, етичко-стратегијских и других стратегијских вриједности потребних за стварање повољних претпоставки и услова организовања живота на свеукупном југопростору у миродобу које долази. И са становишта знања да нема и да не може бити стварног националног интереса без уважавања и поштовања универзалних вриједности, слободе и цивилизацијских етичких вриједности. Слободе која то јесте само ако и када слобода једног опстоји уз пуно поштовање слобода других.

Корак учињен и на том правцу, доприноси побољшању услова и претпоставки за успон у демократизацији државноправног поретка у садашњој Југославији и свеукупног социјалног живота у њој. И за оспособљавање државноправног поретка да одговори на цивилизацијске изазове.